

ИНТЕЛЕКТУАЛЕЦЪТ ВЪВ ВЛАСТТА – ВЗАИМНИ ПРОЧИТИ НА СЪБИТИЯ СЛЕД 1989 Г. (В. ХАВЕЛ, Ж. ЖЕЛЕВ, Б. ДИМИТРОВА, А. МИХНИК)

Гл. ас. д-р **Славей Димитрова Димитрова**
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията анализира мястото и социалните роли, присъдени на интелектуалците след есента на 1989 г. в България, Чехия и Полша. Средищни са въпросите: защо точно от тях се очаква да моделират политическия живот; успяват ли да наблюдават обективно политическите процеси, когато активно участват в тях; по какъв начин самите те възприемат мястото си в политиката; кои събития коментират и др. Като емблематични примери за интелектуалци във властта са разгледани В. Хавел, Ж. Желев, Б. Димитрова и А. Михник. Анализът се центрира преди всичко върху техни интервюта, публични речи, изказвания в дискусии и есета от първото десетилетие на демокрацията. Съзнанието за общност личи в редица изказвания и оценки за политическите кризи в Чехия, Унгария, Полша, Румъния и Югославия преди и след 1989 г. Прави впечатление, че Желев и Димитрова значително по-често коментират факти от близкото минало и настоящето на средноевропейските държави, отколкото Хавел и Михник – случващото се в България. В статията се развива тезата, че припокриващите се представи на разглежданите автори се дължат колкото на сходния опит с тоталитаризма, толкова и на факта, че още преди да влязат в политиката, те взаимно се четат, в пряк и преносен смисъл.

Ключови думи: интелектуалец; политика; 1989; демократични промени; постсоциализъм

Повратността на 1989 г. в политически, икономически, културен, социален и психологически план е тема, коментирана многократно. Не са малко и анализите за мястото и ролите на интелектуалците в началото на прехода. Център на настоящия текст, от една страна, е въпросът защо точно от тях се очаква да моделират политическия живот, но от друга страна, се проблематизират общите и специфичните явления в посттоталитарна Полша, Чехия, Словакия и България. Като емблематични примери за интелектуалци с власт (полити-

ческа и морална) са изведени Вацлав Хавел, Желю Желев, Блага Димитрова и Адам Михник. Анализът се фокусира върху първото десетилетие на демокрацията. Относително краткият времеви отрязък е мотивиран от наблюдението, че около 1989 г. тезите се извеждат есенциално. Текстът се съсредоточава преди всичко върху интервюта, публични речи, изказвания в дискусии и есета, т.е. върху жанрове, които биха могли да се определят като бързореактивни. Теоретично наблюденията резонират възгледите за интелектуалеца на Тимъти Гартън Аш, Пиер Бурдийо, Юрген Хабермас и Мишел Фуко; в българска среда – на Ивайло Знеполски, Михаил Неделчев, Александър Кьосев, Ивайло Дичев, Евгений Дайнов, Георги Лозанов, Наталия Христова, Митко Новков и др.¹ Изходна точка за анализа е възприемането на понятието „интелектуалец“ като флуидно, което в немалка степен се дължи на отказа на самите интелектуалци да се съобразяват с каквито и да било ограничения освен с тези от морално естество. Като фундаментално важни са открити задължителните за „ангажирания интелектуалец“ според определението на Хабермас категорични представи за добро и зло, както и императива винаги да казва истината, при това с аргументи и публично. Обобщени като фигури, на които са присъщи „критическите функции, статута на контравласт, автономността, ангажираността, необвързаността и т.н.“ (Znepolski, 2020, р. 7), участието им в управлението на държавата изглежда най-малкото трудно за разбиране. Това противоречие е усетено и от Хавел, и от Желев, и от Димитрова. В значително по-малка степен несъвместимостта между интелектуалното и политическото е изживяна и коментирана от Михник, вероятно в резултат на факта, че той активно се включва в политическия живот само от 1989 до 1991 г. като народен представител в полския Сейм. Като дисидент с огромно обществено влияние в страната си и отвъд нейните граници и като главен редактор на най-авторитетния полски всекидневник през 90-те години „Газета Виборча“, той последователно утвърждава себе си като опозиция. Участието си в управлението на държавата Димитрова определя като „съдбовен“ избор да поеме отговорност или да избяга от дълга (Dimitrova, 1992, р. 61) и като „драма“ за всеки, „привикнал с независимото дисидентско мислене“ (Dimitrova, 1996, р. 109). Говоренето на поетесата, вероятно заради присъщата ѝ чувствителност, звучи по-емоционално спрямо това на Хавел, Михник и Желев. Интелектуалеца в политиката тя вижда като „вътрешно трагично раздвоен... едновременно държавник... и критик отрицател на самия себе си“ (Dimitrova, 1996, р. 109). Хавел усеща политическите ангажименти като „бреме“, което поема след продължителна вътрешна съпротива (Havel, 1999a, р. 71). Желев пък смята, че интелектуалецът и политикът „трудно се помиряват“, защото „политиката е една по-стеснена сфера на интелектуална дейност“ (Zhelev, 1995, pp. 100 – 101). Несъвместимостта между двете той усеща особено болезнено в моментите, в които като политик се налага да остане лоялен към „крехката“ демокрация, а

като интелектуалец – към истината. Представите на Желев не само за истината, но и за все още нестабилната демокрация и за неизбежността на саможертвата са на практика идентични с тези на Хавел, Михник и Димитрова.

Всъщност отговор на въпроса „Защо вие, интелектуалци от Изтока, изоставяте своята творческа дейност – истинското ви призвание, а се впускате в чуждите на вас въртопи на политиката?“, който „задават непрестанно и от Запад, и от довчерашия наш „лагер“, Димитрова открива в книгата на Еда Кризеова „Вацлав Хавел – поет и дисидент“. Обяснението според нея е в „органичната спойка между нравственост, култура и политика“, която за интелектуалеца е особено важна (Dimitrova, 1996, p. 62). Въпросът за практиката в Източна Европа поети, философи, хора на изкуството активно да участват в управлението, коментира и Хавел. В своя реч към гражданите на Чехословакия, произнесена на 12 май 1992 г., той резюмира ситуацията в България, Унгария, Литва, Полша и Чехословакия и стига до извода, че във всички посткомунистически страни ситуацията е сходна (Havel, 1999a, p. 689). Чешкият президент систематично налага представата за интелектуалеца като пазител на духовността в пространствата на прагматичната политика. Очевидна е амбицията му да наложи идеите си за морално отговорно, човечно и смирено управление, което е способно да постигне възвишените цели, които си поставя (Havel, 1999a, p. 53). Идеалистичните възприятия на Хавел за политическия живот след 1989 г. в немалка степен подхранват надеждите на чехите, че ще успеят да изградят един нов и справедлив свят. Доста по-скептични са оценките на Михник, според когото „политиката и етиката принадлежат към две коренно различни сфери“. В този смисъл факта, че „хората от културата по неволя се превърнаха в политици“, той вижда като специфика на източно- и средноевропейския посттоталитарен контекст (Michnik, 1993, p. 199). Също като Хавел, Желев и Димитрова обаче и Михник настоява на истината, която, оказва се, е важна за интелектуалеца, но подлежи на релативизиране от политика.

Напрежението между императива при всякакви обстоятелства да се казва истината, и прагматизма на управлението е усетено като драма и от Михник, особено когато „демокрацията е толкова крехка, че разкривайки грешките ѝ, я правим още по-уязвима“. Една такава оценка на ситуацията повдига въпроса: „Кое е по-важно? Лоялността към крехкия демократичен ред или лоялността към безсилната истина?“ (Michnik, 1993, p. 204), на който полският журналист няма еднозначен отговор. Тази дилема коментира Желев в интервю от 1991 г.: „Наистина това е една трагична драма за голяма част от българската интелигенция... Все пак аз бих припомнил мисълта на Чърчил, че демокрацията е една несъвършена система, но по-добра човечеството не е измислило“. Българският президент обаче предлага и решение: „Недостатъците на демокрацията се лекуват с още по-голяма демокрация. Не с диктатура, не и с анархия“ (Zhelev, 1995, p. 74). Казаното всъщност индиректно повдига още няколко важни теми, сред

които и тази за моделиращите историята личности. В дискусия с български интелектуалци Желев се съгласява с теза на Тончо Жечев, че след тоталитаризма „още липсват държавници с идеи и поведение, които да са по размерите на протичащите събития и процеси“ (Zhelev, 1995, p. 211). Литературоведът изрично уточнява, че визира българския президент, Валенса, Хавел и Елцин и че нито един от тях не постига мащаба на политиките след краха на фашизма. Дискусията наистина е по повод 50-годишнината от края на Втората световна война, което донякъде предполага аналогията между епохите на „спускането“ и „вдигането“ на „желязната завеса“, още повече че комунизмът често е сравняван с фашизма, включително от коментираните тук автори. В конкретния случай дори е подчертано, че Желев е поканен не в качеството му на държавен глава, а като интелектуалец и автор на „Фашизмът“.

Точно по повод „Фашизмът“ в предговора към изданието от 1990 г. Желев разказва виц, станал популярен през 80-те години: „Унгарците през 1956 г. направиха въстание, чехите през 1968 г. – „пращка пролет“, поляците през 1980 г. – „Солидарност“, българите през 1982 г. – издали „Фашизмът“... (Zhelev, 1995, p. 39). Виц разказва и Димитрова: „При прегазването на Чехословакия през 1968 г. се пусна виц: „Ако се събудиш една заран и видиш танк в двора си, какво ще си помислиш? – Че брат ми е дошъл на гости!“ (Dimitrova, 1996, p. 207). Социалистическото клише за „братската взаимопомощ“ е в основата на иронията в разказа на Желев за срещата на лидерите от Източния блок на 1 юли 1991 г. в Прага по повод края на Варшавския договор:

Бяхме се събрали, за да сложим край на Варшавския договор... Точно тогава започна драматичното разпадане на Югославската федерация. Хавел предложи от името на президентската маса да изпратим писмо на югославските ръководители и да им препоръчаме да прекратят военните действия и отново да седнат на масата за преговори. Валенса настоя в писмото да има по-твърди нотки. Някои изразиха съмнения в ефективността и смисъла на писмото. Тогава предложих да изпратим ултиматум с едно-единствено изречение: „Ако в срок от двадесет и четири часа не прекратите военните действия, възстановяваме Варшавския договор и идваме да ви окажем братска помощ!“. Избухна смях. Мисля, че в този момент всички разбраха абсурдното положение... като свободни интелектуалци, ние бихме могли да напишем много по-смислено и човешко писмо до югославските ръководители, отколкото като държавни глави на един току-що изчезнал военен блок“ (Zhelev, 1995, pp. 235 – 236).

Разказаната ситуация показва участниците в нея като неформална общност от интелектуалци със сходно светоусещане, а и с чувство за хумор. Отвъд очевидната (авто)ирония, припомнените вицове от социалистическия период улавят и показват драмата на българското „дисидентство“, което по думите на Димитрова било „толкова законспирирано, че никой не го е забелязал“ (Dimitrova, 1996, pp. 68 – 69). Съдейки по казаното от Желев, съпротивата сре-

щу комунистическия режим преди 1989 г. на практика се свежда до разказването на вицове. Неслучилото се българско дисидентство е причината Михник да пропусне България и българите всеки път, когато коментира собствено-то си и това на съмишлениците си минало. Той назовава поименно полски, сръбски, руски, чешки, украински, унгарски дисиденти, които определя като „гласа на съвестта“ и лица на бунта. Образът на дисидента като морален коректив в представите на Михник не се разколебава дори когато става ясно, че „съвестта не я бива да управлява“ (Michnik, 2007, p. 110) и демократичните опозиции губят парламентарните изборите във вече бившия Източен блок.

Хавел и Михник често анализират събития като разпадането на Съветския съюз и Югославия, разделянето на Чехословакия, кървавата революция в Румъния. Казаното за България обаче е видимо по-малко. Една от причините вероятно се дължи на факта, че първите демократични избори у нас през 1990 г. се печелят от социалистическата партия, което оставя всеобщото впечатление, че раздялата с тоталитаризма в югоизточната част на Европа се случва по-бавно и несигурно. Като една от причините Желев и Димитрова посочват липсващия у нас опит в съпротивата срещу тоталитаризма и припомнят Унгарското въстание през 1956 г., Пражката пролет през 1968 г. и военното положение в Полша през 1981 – 1983 г. Популярното през 90-те години в България схващане, че за да успее една революция, трябва да се пролее кръв, намира потвърждение със събитията в самия край на 1989 г. в Румъния и с югоразпадането. В разгорелите се конфликти на Балканите в България често се дават примери именно с Чехия, Словакия, Полша, Унгария, Германия и дори народите в Съветския съюз, като по правило се припомня, че това са все държави, преживели преди 1989 г. своите бунтове срещу тоталитаризма. Прави впечатление, че когато Хавел говори за необратимостта на промените, той вижда като начална точка за тях конкретни постижения на поляците, усилията за демократизиране на Унгария и ГДР, тежката цена, която плащат румънците, за да се справят с „дракуловското самовластие“, „нежната революция“ на чехите. По отношение на Съветския съюз говори по-общо за „съществени промени“, а за България казаното се свежда само до твърде неконкретното „промени, на които днес сме свидетели“ (Havel, 1999a, p. 46). Съжденията на Хавел биха могли да се разчетат като маркер къде точно принадлежи Чехия политически, културно, ментално. В тази посока на мислене най-директен е Михник: „Голяма победа за елита на Централна Европа... е, че ние нямаме Балкани. Нашият регион, който преди половин век беше територия на кървави войни, изселения, масови убийства, излезе от комунизма без войни, без погроми, екзекуции и бесилки“ (Michnik, 2007, p. 85).

Сред събитията от 1989 г. очаквано най-често се обсъжда мащабният символ на комунизма и неговия крах – Берлинската стена. Тя е категорично разбрана като метафора за сриването на страха, за отворените граници и свободата

от „Берлин до Владивосток“ (Havel, 1999b, p. 83) според Хавловата география на комунистическото унифициране. В обилието от коментари два ми се струват по-важни, главно заради есенциалното извеждане на средищни за началото на прехода представи. Единият е на Хавел, другият – на Димитрова; първият насочва оптиката към външни обстоятелства, към една по-широко възприета философия за случващото се в Европа; вторият – към психологическите ефекти от голямата промяна. В речта си пред полския Сейм и Сенат през януари 1990 г. Хавел казва: „...един от ключовете към мирна Европа лежи в самото ѝ сърце – в Германия. Немците направиха много за всички нас: те самите започнаха да събарят Стената, отделяща ни от идеала, който бленуваме – идеала за Европа без каквито и да било стени, железни завеси и телени заграждения“ (Havel, 2020, p. 3). Няколко месеца по-късно, през март с.г. чешкият президент отново говори за разрушаването на Берлинската стена, добавяйки психологическия аспект: „...цяла Европа трябва да благодари на немците, че започнаха да събарят стената, която ги разделя, защото така премахват и стената, която разделя Европа. Въпреки това много европейци все още се страхуват от обединена Германия. Мисля, че това дава на немците изключителна историческа възможност: зависи преди всичко от тях да освободят европейците от страха“ (Havel, 1999a, p. 51). Казаното от чешкия президент отваря темата за центъра, който излъчва посланията, за мира, за разделението и за идеала за Европа. Тук няма да се спирам подробно на идеите за центъра и за Средна Европа като „положително оценностено средищно пространство, автоматично отхвърлящо всяко съмнение за периферност или маловажност“ (Burova, 2014, p. 190), за които детайлно пише Ани Бурова. С оглед на конкретния анализиран материал впечатление правят различните прочити на темите за Берлинската стена като метафора за разделението помежду ни и вътре в нас. Сриването на Стената, също както „разлитането на трошляк“ на „гениалната гранитна глава на Сталин“, „увисналия на стоманено въже“ паметник на Ленин, „протегнал ръка към сияйните висини на комунизма“, „бронзовият Брежнев, боядисан в кърваво алено, размиващ деца и баби в парка“ (Dimitrova, 1996, p. 68), „уродливите грамади – вкаменено насилие“ (Dimitrova, 1996, p. 15) на гранитните монументи, са, от една страна, доказателство за рухването на култовете рано или късно, но от друга страна, пораждат ценностно объркване и страх от предстоящото. Него улавя Димитрова: „Но щом се разсея пушилката, изведнъж, ах! Стената я няма! Ами сега накъде? Тя ни е ориентир. Объркаха се посоките... А може би сянката на стената е вградена в душите ни. (...) И веднага си създадохме стени помежду си: междуетнически, междуцветови, междуезични – цяла джунгла от стени. И над всички – стената на омразата, по която тече ток с високо напрежение“ (Dimitrova, 1996, pp. 259 – 261). Точно страхът от неизвестното и реакциите, които той провокира, са и е една от големите теми и за Хавел и Михник.

Демонтирането на комунистическите монументи и в частност първият неуспешен опит за взривяване на мавзолея на Георги Димитров в София на 21 август 1999 г. е една от малкото новини, свързани с България, която Хавел коментира сравнително пространно. Дотолкова, доколкото България изобщо присъства в негови текстове и изказвания, то по правило казаното е лаконично и обобщаващо, пряко свързано с конкретно събитие като например среща, на която се обсъжда присъединяването на България към НАТО. Ситуацията с взривяването на мавзолея обаче е по-различна, защото е разчетена като метафора на комунизма, който си отива, но много бавно и трудно. Ето какво казва Хавел на 18 септември 1999 г.:

Неотдавна прочетох във вестниците новина, която ме заинтригува. В България искали да разрушат мавзолея на някогашния комунистически лидер Димитров. Пиротехниците наслагали по сградата необходимите количества взривове, запалили фитила, но нищо не станало. Сградата не рухнала, само леко се наклонила.

Мисля, че далеч не съм единственият, когото тази новина поразил със символиката, която е скрита в нея и която не е трудно да се разчете.

Да, точно така е: не можем просто да захвърлим миналото си на вятъра и да се избавим от него веднъж завинаги. Не бива всеки път да започваме отначало, от нулата. Не бива да градим идентичността си винаги „на чисто“, на гола поляна, така, сякаш преди това не е съществувало нищо. Идентичността означава, че днес сме отговорни за това, което сме вършили вчера... Нищо, което се е случило, не може да се заличи... Миналото е част от нас и трябва да живеем с него“ (Havel, 2015, p. 10).

В разказа за мавзолея, който, макар и опасно наклонен на едната си страна, все още стои, личи колкото политикът, толкова и философът Хавел, за когото темата за конструиращата колективната идентичност памет е важна. Доста по-рано, през 1992 г. мавзолея като (пре)структуриращо миналото място коментира и Желев. Поводът е от съвсем различен ред – честване на годишнина от смъртта на Васил Левски. В текста си Желев остава встрани от апологетиката, засяга въпроси като историческата вина и мълчанието и обобщава, че „...онези, които се нуждаят от мавзолей, не го заслужават, а тези, които го заслужават, не се нуждаят от него“ (Zhelev, 1995, p. 87). В тази линия въпросът и последващият го коментар: „Защо в България няма паметник на Българската армия, а има на съветската, примерно, когато нито един съветски войник не е загинал у нас?... Казвам ви тази подробност, за да опиша... колко реално присъства миналото в политическото настояще на България“ (Zhelev, 1995, pp. 198 – 199), също като при Хавел показва не толкова президента, колкото философа, за когото преекспонирането на миналото е също толкова опасно, колкото мълчанието и забравата.

Точно премълчаването на истината Димитрова преживява дълбоко лично; то е и повод за срам, но е и причина за неслучилия се в България протест срещу тоталитаризма преди 1989 г. В един и същи ред тя поставя мълчанието, когато е трябвало да се защитят Пастернак, Пражката пролет, убийството на Георги Марков, Солженицин; когато е било наложително противопоставянето на съдебната система, на преустройването на големите градове, на репресиите и предателствата на Съюза на българските писатели. Димитрова трудно понася факта, че се чуват само „нагли гласове“ на „инвалиди с ампутирани езици“. За нея ключови са съвестта и вярата, че „болките в ампутираните ни езици ще бъдат за всички нас едно постоянно предупреждение: да изричаме истината докрай, каквото и да ни струва това, истината навреме и на място, тук, сега, веднага“ (Dimitrova, 1989, p. 7). Съпротивата или нейната липса срещу „полувековния налудничав строй“ (Dimitrova, 1996, p. 55), както тя го определя, са причината източноевропейските преходи да са толкова различни. Ситуацията обобщава Желев: „На мен ми е много интересен посткомунизмът. Наблюдавам го у нас, в други страни от Източна Европа. Горے имат свобода“ (Zhelev, 1995, p. 213). Когато коментира завръщането на комунистите във властта след 1989 г., Желев отново полемизира с Михник: „Михник е убеден, че нежната реставрация е неизбежна и дори необходима... Но това, което е вярно за Полша и Унгария, все по-малко е вярно за България. Източноевропейските страни си приличат по своите революции, но се различават по своите реставрации“. Изводът на Желев е, че живеем в „едно общество, в което комунизмът не може да се върне, но и не бърза да си отиде“ (Zhelev, 1995, p. 272, 274).

Въпреки разликите в пътя към демокрацията на държавите от бившия Източен блок и видимите дисбаланси между съжденията за средно- и югоизточноевропейския ареал, очакванията за предстоящото на Хавел, Желев, Михник и Димитрова съвпадат. Те се обобщават в категоричното убеждение, че с края на века е дошъл и краят на комунизма, че демократичните промени са необратими и че всички заедно се завръщат в Европа като свободни и независими държави, споделящи общ опит, съдба и идеали, способни да ги превърнат от исторически и духовен в политически феномен.

Благодарности и финансиране

Докладът е представен на XVII международен конгрес на славистите в Париж, 2025, с подкрепата на Проект SUMMIT на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

БЕЛЕЖКИ

1. Пълна библиография по темата е достъпна на адрес: <https://litprehod.bg/category/bibliografia/>

ЛИТЕРАТУРА

- Бурова, А. (2014). *Литературата и фрагментаризираният свят*. Парадигма.
- Димитрова, Б. (1989, декември 7). Фантомни болки. *Литературен фронт*, 1, 7.
- Димитрова, Б. (1996). *Разногласици. Есета (1989 – 1995)*. УИ „Св. Климент Охридски“.
- Желев, Ж. (1995). *Интелигенция и политика*. Литературен форум.
- Знеполски, И. (2020). Антиинтелектуалната ситуация. Разговор с проф. Ивайло Знеполски. *Култура*, 64(3), 4 – 9.
- Михник, А. (2007). *Диалог вместо мантра. Политически есета*. Панорама.
- Михник, А. (1993). *Коленичи се само пред Бога*. Фонд „13 века България“.
- Фуко, М. (1992). *Генеалогия на модерността*. УИ „Св. Климент Охридски“.
- Хабермас, Ю. (2006, март 23). За интелектуалеца и Европейския съюз. Изпреварващ усет за важните неща. *Култура*, 7.
- Хабермас, Ю. (2018, май 31). „За Бога, спестете ни философите-управници!“ Разговор с Юрген Хабермас. *Либерален преглед*. <http://www.librev.com/index.php/2013-03-30-08-56-39/discussion/culture/3457-yurgen-habermas-za-boga-spestete-ni-filosofite-upravnitzi>
- Хавел, В. (2020, ноември 4 – 10). Реч на президента на ЧССР Вацлав Хавел пред полския Сейм и Сенат. *Литературен вестник*, 3 – 4.
- Havel, V. (1999a). *Projevy z let 1990 – 1992. Letní přemítání. Spisy 6*. Torst.
- Havel, V. (1999b). *Projevy z let 1992 – 1999. Spisy 7*. Torst, 1999.
- Havel, V. (2015). *Projevy a jiné texty z let 1999 – 2006. Prosím stručně. Odcházení. Spisy 8*. Torst.

Acknowledgements and Funding

The scientific paper was presented at the XVII International Congress of Slavists in Paris, 2025, with the support of the SUMMIT Project of Sofia University “St. Kliment Ohridski.”

REFERENCES

- Burova, A. (2014). *Literaturata I fragmentariziraniat sviat*. Paradigma.
- Dimitrova, B. (1989, December 7). Fantomni bolki. *Literaturen front-Literary front*, (1), 7.
- Dimitrova, B. (1996). *Raznoglasitsi. Eseta (1989 – 1995)*. Sofia University Press.
- Foucault, M (1992). *Genealogia na modernostta*. Sofia University Press.

- Habermas, J. (2006, March 23). Za intelektualetsa i Evropeyskia sayuz. Izprevarvasht uset za vazhnite neshta. *Kultura-Culture*, 7.
- Habermas, J. (2018, May 31). „Za Boga, spestetete ni filosofite-upravnitsi!“ Razgovor s Jürgen Habermas. *Liberalen pregled- Liberal Review*. <http://www.librev.com/index.php/2013-03-30-08-56-39/discussion/culture/3457-yurgen-habermas-za-boga-spestete-ni-filosofite-upravnitzi>
- Havel, V. (2020, November 4 – 10). Rech na prezidenta na CHSSR Václav Havel pred polskia seym i senat. *Literaturen vestnik-Literary Newspaper*, 3 – 4.
- Michnik, A. (1993). *Kolenichi se samo pred Boga*. „Fond 13 veka Bulgaria“.
- Michnik, A. (2007). *Dialog vmesto mantra. Politicheski eseta*. Panorama.
- Zhelev, Zh. (1995). *Inteligentsia i politika*. Literaturen forum.
- Znepolski, I. (2020). Antiinteletkualnata situacia. Razgovor s prof. Ivaylo Znepolski. *Kultura-Culture*, 64(3), 4 – 9.
- Havel, V. (1999a). *Projevy z let 1990 – 1992. Letní přemítání. Spisy 6*. Torst.
- Havel, V. (1999b). *Projevy z let 1992 – 1999. Spisy 7*. Torst, 1999.
- Havel, V. (2015). *Projevy a jiné texty z let 1999 – 2006. Prosim stručně. Odcházení. Spisy 8*. Torst.

**THE INTELLECTUAL IN POWER: RECIPROCAL
INTERPRETATIONS OF EVENTS AFTER 1989
(V. HAVEL, ZH. ZHELEV,
B. DIMITROVA, A. MICHNIK)**

Abstract. The article examines the place and the social roles assigned to intellectuals following the events of the autumn of 1989 in Bulgaria, the Czech Republic, and Poland. The central questions are, among others, why exactly were they the ones expected to shape political life; did they manage to observe political processes objectively, since they were also active participants in them; how did they perceive their own place in politics; which events did they comment on, etc. Investigated as emblematic examples of intellectuals in power are V. Havel, Zh. Zhelev, B. Dimitrova and A. Michnik. The analysis focuses primarily on some of their interviews, public speeches, discussion contributions and essays, all dating from the first decade of democracy. A number of statements and assessments of the political crises in the Czech Republic, Hungary, Poland, Romania, and Yugoslavia before and after 1989 reveal a sense of community. At the same time, it is notable that Zhelev and Dimitrova comment on the recent past and the present in the Central European countries much more frequently than Havel and Michnik do on events in Bulgaria. The article develops the argument that the overlap in the analyzed authors' perceptions is due as much on their similar experience of totalitarianism as on the fact that even before entering politics, they had been reading each other's works, both literally and figuratively.

Keywords: intellectual; politics; 1989; democratic changes; post-socialism

✉ **Dr. Slaveia Dimitrova Dimitrova, Assist. Prof.**

WoS ResearcherID: GOP-0525-2022

Scopus Author ID: 57671574800

ORCID iD: 0009-0001-8909-7763

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Faculty of Slavic Studies

Sofia, Bulgaria

E-mail: slaveia.dimitrova@slav.uni-sofia.bg